

RECERCA

65

RAMON LLULL: UNA VIDA LLIURADA A L'AMOR DE L'AMAT

Francesc Tous

RAMON LLULL: UNA VIDA LLIURADA A L'AMOR DE L'AMAT

FRANCESC TOUS

1. Llindar

Com és ben sabut, Ramon Llull és un personatge d'una importància cabdal per a la nostra tradició cultural i espiritual; també ho és, a més –malgrat que no arribà mai a entrar a l'Orde–, per a la comunitat franciscana, especialment, és clar, per a la catalana. Es podrien escriure milers de pàgines sobre Llull, perquè fou un home polièdric i polifacètic, i tenia el mal costum d'escriure pels descosits. Avui dia sabem que va escriure unes 260 obres, sobre tots els temes imaginables i en tots els gèneres i registres de l'època. Fou un home, per tant, d'escriptura, un home d'una espiritualitat profunda, segurament passional i un home d'acció. Fou teòleg, místic, filòsof, poeta, novel·lista, lògic, etc. A través d'aquest escrit farem simplement un petit viatge, necessàriament breu i sintètic, per la vida de Llull, i entre episodi i episodi, llegirem una selecció de textos que ens permetran assaborir la profunda espiritualitat lull·liana. Esperem que serveixin per a mostrar la bellesa i la pregonesa de l'experiència de Déu de Llull, i la seva ànsia de compartir-la i comunicar-la incessantment als altres. Són pocs i generalment curts, però això només pretén ser un petit tast per convidar-vos i animar-vos a llegir Llull amb més tranquil·litat durant aquest any en què celebrem els 700 anys de la seva mort. D'ocasions segur que no en faltaran.

2. Introducció a la biografia de Ramon Llull

De Llull en sabem força coses, almenys si tenim en compte que es tracta d'un autor del segle XIII. D'una banda, perquè hem conservat força documents d'arxiu que ens expliquen moltes coses sobre la seva vida, com ara que fou un home casat i tingué dos fills. De l'altra, perquè en algunes de les seves obres Llull es va construir una imatge autobiogràfica, i en aquest context, donà molts detalls de la seva

trajectòria. De fet, el 1311, quatre anys abans de morir, dictà el que es coneix com a *Vita coetanea* –en català sovint ens hi referim com a *Vida de mestre Ramon*–, un text biogràfic que fou recollit i redactat segurament per un monjo de la Cartoixa parisenca de Vauvert, amb la qual Llull havia mantingut sempre una relació molt estreta –aquest monestir estava situat en una part de l’espai que avui ocupa el Parc del Luxemburg. Llull preparà la *Vida de mestre Ramon* amb la voluntat que li servís de carta de presentació en un concili ecumènic convocat pel papa Climent V i que se celebrà a Viena del Delfinat, a França, aquell mateix any. Per tant, el text recull la imatge que Llull volia transmetre d’ell mateix i del que havia estat i encara era la seva vida i la seva missió. Malgrat la seva evident voluntat propagandística, això no vol dir que la majoria dels detalls que conté la *Vida* no siguin certs, ans al contrari: els investigadors han anat descobrint que tots els fets que s’hi narren –llevat d’algunes incongruències o badades cronològiques– són completament certs. Una altra història són les interpretacions subjectives que Ramon ofereix d’aquests fets, les quals, tanmateix, són una ajuda valuosíssima per a entendre la psicologia del personatge i per a conèixer quins eren els objectius que donaven sentit a la seva vida. Així doncs, per resseguir el fil de la biografia de Llull simplement cal deixar-nos guiar pel seu propi relat.

Abans, però, cal apuntar un parell de qüestions de tipus contextual que ens ajudin a fer-nos càrrec de la condició i la personalitat de Llull. La vida del nostre escriptor s’estén durant els darrers dos terços del segle XIII i els primers anys del segle XIV. Va gaudir d’una vida llarga, del 1232 al 1315/1316, més de 80 anys per tant, tot i que no va començar la seva obra –almenys la que hem conservat– fins passats els quaranta anys. Des d’un punt de vista historicopolític, la biografia de Llull està molt marcada pels primers compassos de l’expansió territorial de la corona catalanoaragonesa. Ramon va néixer a Mallorca només tres anys després de la conquesta cristiana de l’illa per part de Jaume I i, per tant, va formar part de la primera generació de cristians que hi van néixer. Tot i així, malgrat la conquesta, es pot dir que al llarg del segle XIII Mallorca era encara una societat de frontera. En primer lloc, perquè es

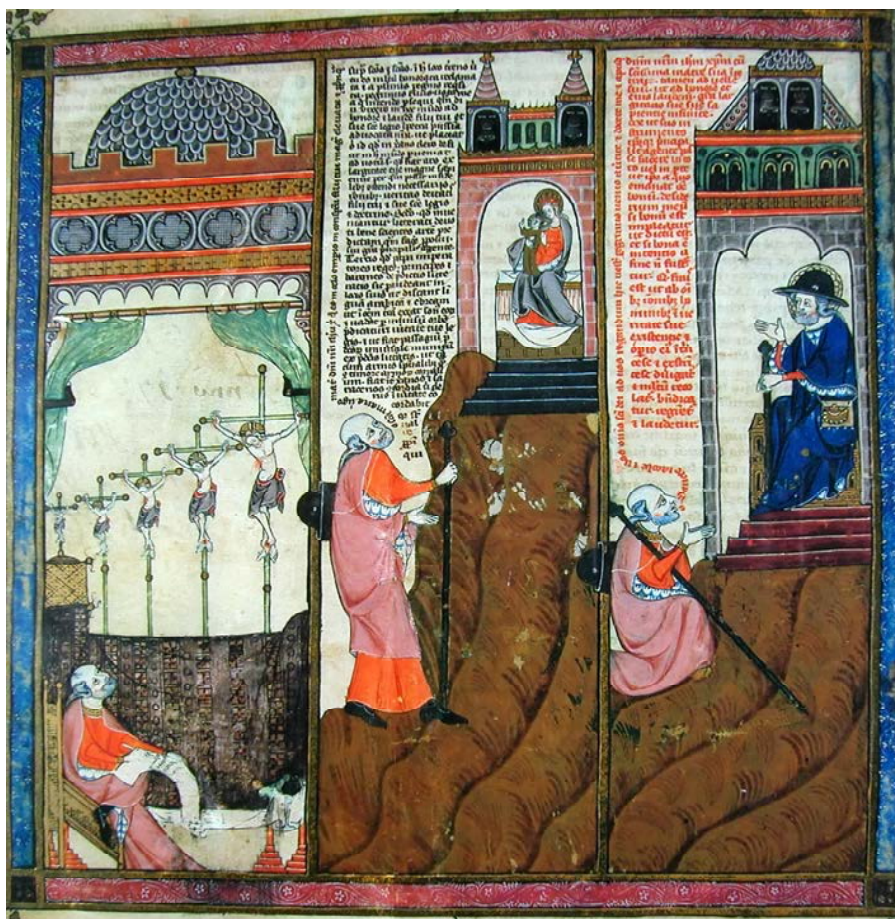
tractava d'un enclavament important per a les rutes comercials que unien la part septentrional de la Mediterrània amb el nord d'Àfrica. Mallorca era un port d'una gran activitat comercial, entre la qual també s'ha de comptar la presència d'un important mercat d'esclaus musulmans. Podríem dir que en aquell moment Palma era una ciutat cosmopolita, en el sentit que s'hi reunia gent d'orígens culturals i religiosos molt diversos. D'altra banda, la conquesta cristiana no havia acabat del tot amb la presència de la comunitat musulmana a l'illa. Tot seguit veurem que aquest context sociopolític tindrà una influència decisiva en la vida de Llull.

Una altra cosa important que cal tenir en compte és que Ramon Llull fou un laic que mai no va arribar a tenir cap mena de formació clerical ni, malgrat que al llarg de la història s'ha tendit a relacionar-lo amb els franciscans, va ingressar en cap orde religiós. En la seva joventut, Llull va formar part de la cort mallorquina, desenvolupada al voltant del primer monarca del regne privatiu de Mallorca, Jaume II de Mallorca, un dels fills de Jaume I el Conqueridor. Si Llull només hagués escrit poesia o novel·les, això no ens hauria d'estranyar gens, però no hem d'oblidar que en aquella època, en general, el que podríem anomenar alta cultura solia estar en mans dels clergues, que eren els qui feien estudis superiors i seguien els cursos de filosofia, teologia o dret a les escoles i les universitats que s'havien començat a fundar no feia gaire. ¿Per què, doncs, un membre de la cort mallorquina, que com explica ell mateix tenia afecció a escriure poemes amorosos a les dames, com un trobador més, va acabar escrivint obres místiques, obres sobre teologia i filosofia, algunes d'elles en català? La resposta a aquesta pregunta remet directament a l'episodi clau de la biografia de Llull: la seva conversió a la penitència quan rondava la trentena, un episodi que ell mateix explica en detall a la *Vida de mestre Ramon*.

3. Ramon Llull, convers

Llull relata les circumstàncies de la seva conversió just en els primers paràgrafs del text. A més, l'episodi està representat en una de les dotze miniatures contingudes en el famós *Breviculum*, un manuscrit de la

primera meitat del s. XIV que inclou una antologia d'obres de Llull, i que fou concebut i encarregat per un deixeble francès del beat anomenat Tomàs Le Myésier. Les dotze miniatures són alhora una representació gràfica de la *Vida de mestre Ramon* i una versió abreujada del text, atès que incorporen notes que expliquen el sentit de cada imatge, i com si es tractés ben bé d'un còmic *avant la lettre*, fan dialogar els personatges que hi apareixen. La primera miniatura està dividida en tres vinyetes, i la primera és la que representa d'una manera molt visual la conversió de Llull.

D'una banda, Llull apareix en primer terme amb una ploma i un paper a la mà, atès que a la *Vida* s'explica que Ramon, ple de lascívia, estava escrivint un poema amorós per a una dama –talment com si fos un trobador composant una *cansó* d'amor per a la seva *domna*, la seva estimada. En segon terme, hi ha cinc representacions del Crist crucificat de diverses mides: la de l'esquerra és la més petita i les següents van augmentant progressivament de mida. En efecte, segons el relat, mentre Llull estava escrivint aquest poema, de sobte se li va aparèixer Jesucrist a la creu. La primera reacció és la més humanament lògica: Ramon s'espanta, es fica al llit, se n'amaga i no en vol saber res. Però al llarg dels dies següents les visions es repeteixen fins a cinc vegades, i cada cop amb més intensitat –d'aquí l'augment progressiu de les creus de la miniatura. Finalment, Ramon s'adona que Déu li està demanant un canvi radical de vida, que abandoni la conducta pecaminosa que ha dut fins ara i que es dediqui exclusivament a servir-lo. Per tant, Llull sent una crida interior a la qual decideix respondre de manera total: abandona les comoditats de la vida cortesana, renuncia a la vida matrimonial i es fa contemplatiu. En les altres dues vinyetes de la primera miniatura del *Breviculum*, Llull ja ha pres aquesta determinació i emprèn el seu primer viatge, almenys el primer sobre el qual tenim notícia: una peregrinació de Santa Maria de Rocamador, al sud de França, fins a Sant Jaume de Galícia.

En el marc d'un article publicat en una revista franciscana, convé justament remarcar que Llull dóna una importància molt destacada a l'exemple de sant Francesc a l'hora de prendre la decisió d'abandonar la vida cortesana i dedicar-se a la contemplació. Això es pot observar en la segona miniatura del *Breviculum*, que conté dues vinyetes i que representa el moment en què, segons el relat de la *Vida*, Llull trenca definitivament amb la seva identitat anterior i abraça plenament la vida de servei a Crist i a l'Església. En la primera vinyeta, Llull apareix entre una multitud que escolta un sermó del bisbe de Mallorca sobre el sant d'Assís el dia de la seva festa, per tant teòricament el 4 d'octubre de 1263.

En la segona vinyeta, Llull es desfà dels seus vestits de noble i pren l'hàbit penitencial propi dels franciscans. Es tracta d'un desposseïment simbòlic, perquè la *Vida de mestre Ramon* explica que és just en aquest moment que Llull es desprèn dels seus béns materials:

Però en aqueixa festa, un bisbe va predicar al convent franciscà, en presència de Ramon, dient com el predit sant Francesc havia deixat i rebutjat tot el que tenia a fi d'adherir-se més ferament al sol Crist; i el mateix Ramon, ara incitat per l'exemple de sant Francesc, va vendre ràpidament les seves possessions, reservant-se tanmateix una petita part per a la seva dona i els seus fills (*Vida de mestre Ramon*, § 9).

Sant Francesc és un model en què Llull s'hi podia veure clarament reflectit, atès que també havia estat un laic acomodat que s'havia convertit i que havia predicat un ideal de vida evangèlica senzilla i

pobra, dedicada a la contemplació, al servei de Déu i a la caritat activa. Les primeres comunitats franciscanes estaven formades per laics que havien deixat les seves ocupacions habituals i duïen una vida penitencial. A més, els corrents franciscans van tenir una forta incidència a la Corona d'Aragó i la casa reial catalana hi va mantenir una relació estreta.

Fem el primer parèntesi en el relat per llegir un fragment del primer capítol del *Llibre de contemplació en Déu*. Es tracta de la primera gran obra de Llull, redactada segurament entre 1273 i 1274. És un llibre molt llarg, imponent, escrit en primera persona, en un estil que està a mig camí de la confessió de tipus penitencial i la meditació, en què Llull hi aboca ja tot el seu pensament, el qual anirà prenent forma en les seves obres posteriors. En aquest text, el beat expressa la joia i l'alegria intenses que ha experimentat pel simple fet de reconèixer l'existència de Déu, l'ésser amorós que l'ha creat, i per la consciència d'haver estat receptor de la seva gràcia:

Honor e reverència sia feta a vós, Sènyer Déu, qui haveu dada tanta de gràcia a vostre serf, tro que son cor nada [*fins que el seu cor nedi*] en goig e en alegre [*alegria*], així com lo peix nedant per la mar; lo qual goig e alegre li ve, Sènyer, adoncs com considera lo vostre ésser ésser en ésser [*quan descobreix la vostra existència i medita sobre ella*]. Car vós, Sènyer, m'haveu dada tanta de gràcia que on que vaja [*vagi on vagi*], vaig alegre, e on que estia [*sigui on sigui*], son alegre, e on que gir ma cara [*faci el que faci*], son alegre. E ço per què açò m'esdevé [*la raó per la qual em succeeix això*], Sènyer, sí és per ço car [*perquè*] jo son [*sóc*] tot en vós, e vós sou tot goig e alegre (*Llibre de contemplació*, cap. 1, § 22-24).

La primera persona que parla en el *Llibre de contemplació* és un jo que es reconeix pecador i que es plany sovint d'haver dut una vida dissoluta en el passat –per això, sovint se l'ha posat en l'òrbita de la tradició de *Les confessions* de sant Agustí. Al mateix temps, però, el jo es reconeix salvat i intensament alegre per la gràcia de Déu. Som davant, per tant, del que podríem anomenar el primer nucli fonamental del pensament i l'acció de Llull: la conversió li permet d'accedir a un coneixement més profund de si mateix i del món, i li proporciona una

experiència intensa de sentit en el context d'una interpretació profundament cristiana del cosmos i de la història. Déu és l'Ésser en majúscules, l'ésser perfectament i absolutament bondados i misericordiós, que evidentment s'ha fet present de manera total en la història a través de Jesucrist, i és l'única realitat que dona un horitzó de sentit ferm i estable a la vida de l'home. A partir d'aquest moment, l'únic objectiu de la vida de Llull serà treballar pel servei a Déu i per comunicar aquesta experiència al proïsme.

4. Ramon Llull, il·luminat i místic

La conversió marca el tombant decisiu de la biografia de Llull. El desig de posar-se al servei de Déu i deixar la vida mundana que fins aleshores havia dut, però, es concreta d'una manera específica segons el propi relat de la *Vida de mestre Ramon*. Llull s'imposa tres objectius que guiaran la seva vida a partir de llavors. En primer lloc, Ramon es proposa treballar per la conversió dels infidels al cristianisme, sense por a donar la vida o suportar qualsevol penalitat que calgui assumir i patir. En segon lloc, creu que ha d'aconseguir escriure «el millor llibre del món contra els errors dels infidels», el qual permeti aconseguir precisament el primer objectiu. Finalment, Llull també creu necessari fundar escoles de llengües en què els missioners puguin aprendre els idiomes parlats pels pobles infidels i, per tant, puguin predicar-los en les seves pròpies llengües.

Quan Llull torna de les peregrinacions, més o menys cap a 1265, s'inicia un llarg període de formació que durarà uns nou anys, fins a 1274 més o menys, és a dir, fins a l'època en què escriu el *Llibre de contemplació*. D'aquest període en tenim ben poques dades, perquè la *Vida* gairebé no en parla. El que sí que explica és que Llull comprà un esclau musulmà per aprendre l'àrab. Aquesta informació és absolutament certa: Llull es preocupà ell mateix de posar en pràctica el tercer objectiu que havia concebut i s'inicià en la llengua i en la cultura dels sarraïns. Encara que malauradament no n'hem conservat cap, Llull arribà a dominar prou l'àrab per redactar versions d'algunes de les seves obres en aquesta llengua, començant pel *Llibre de contemplació*, el

qual només ens ha arribat en les seves versions catalana i llatina. A banda d'això, la formació de Llull degué ser més o menys autodidacta. Tot i així, és ben probable que Llull aprofités les escoles i biblioteques que hi havia a Mallorca en aquell moment, com el monestir cistercenc de La Real, prop de Palma.

La fi d'aquest primer període de formació i d'activitat intel·lectual està marcat per un altre esdeveniment clau en la biografia de Llull, que es produí cap a 1274. Es tracta de la famosa il·luminació de Randa, un episodi que està representat en la miniatura quarta del *Breviculum*. Llull explica a la *Vida* que pujà a una muntanya mallorquina a pregar –la tradició l'ha relacionat amb Randa, un puig situat a l'interior de l'illa– i que, mentre meditava, rebé per il·luminació divina la manera i el

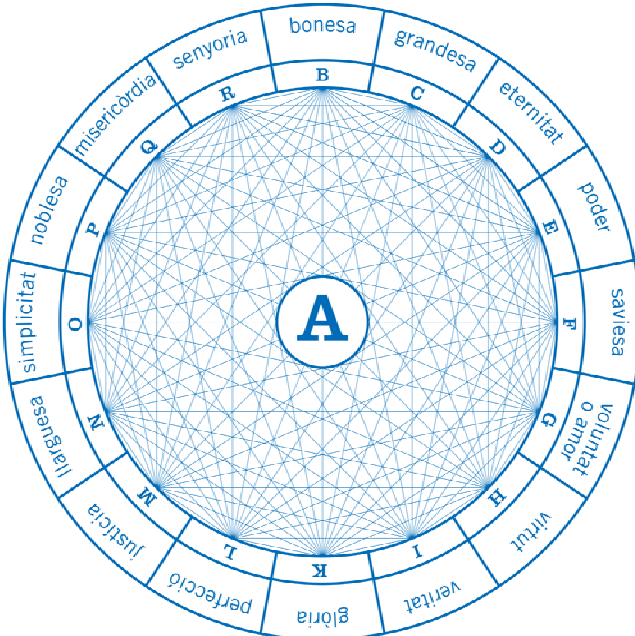

mètode adequats d'escriure aquell millor llibre contra els errors dels infidels. Aquest mètode o manera és la famosa Art de Ramon, que després no es concretarà en un sol llibre perquè Llull l'anirà polint, matisant i reformulant al llarg de bona part de la seva trajectòria, a partir dels resultats de la seva aplicació i de la seva confrontació amb altres intel·lectuals.

Convé proporcionar un parell de nocions bàsiques sobre què és això de l'Art, perquè a partir d'aquest moment un dels objectius principals de la missió de Llull serà desenvolupar i difondre l'Art, i convèncer els seus contemporanis de la necessitat d'aprendre-la i de posar-la en pràctica. D'entrada, cal tenir present que Llull estava convençut que la fe catòlica era la veritable, sobretot perquè era la que permetia assolir un coneixement més profund de la realitat sensible, de les realitats espirituals i de la realitat de Déu. En conseqüència, era l'única que permetia estimar i contemplar Déu i les seves qualitats de forma completa. Si és té en compte que estimar, contemplar i conèixer Déu és el fi darrer de l'home, s'entén perfectament que, des d'aquest pressupòsit, Llull donés tanta importància a la conversió dels infidels. L'objectiu d'atraure'ls a les tesis cristianes és, en el fons, una prova del seu amor per la seva salvació, però també per restablir l'ordre diví de la creació trencat per culpa del pecat i de l'error.

Un altra assumptió important de Llull és que la fe cristiana és l'única que es pot demostrar racionalment, és a dir, l'única que supera un examen analític de la raó i la filosofia. En aquest sentit, l'Art és important perquè Llull la idea com un mètode o una eina fonamental i necessària per a aconseguir demostrar les veritats del cristianisme per vies racionals. Per tal de poder-lo aplicar a la disputa interreligiosa amb musulmans i jueus, i per poder formular demostracions dels dogmes més controvertits del cristianisme –bàsicament, és clar, la trinitat i l'encarnació–, Llull va dissenyar un sistema neutral des d'un punt de vista cultural, és a dir, fonamentat en uns pressupòsits epistemològics que teòricament estaven pensats perquè els intel·lectuals de les altres religions monoteistes també poguessin acceptar-los.

¿Com funciona l'Art? Es pot dir que l'Art és un sistema de coneixement que postula l'existència d'uns principis bàsics, els quals, combinats segons una sèrie de regles de funcionament, permeten deduir la veritat o la falsedat de qualsevol raonament humà o de qualsevol hipòtesi plantejada. Una de les tasques fonamentals de Llull a partir de 1274 serà anar perfeccionant aquest mètode de coneixement i treballar incansablement per difondre'l. El seu objectiu és que els intel·lectuals i les autoritats eclesiàstiques i civils l'acceptin, sobretot perquè el considera l'únic mètode vàlid per a predicar amb èxit la conversió als infidels. Per facilitar l'aprenentatge de l'Art, Llull utilitza recursos gràfics per exposar-la i organitza els principis del sistema en diverses figures o diagrames perquè el lector cossi bé les relacions que mantenen entre ells. Per exemple, la primera Figura de l'*Art demostrativa* (1283) és la Figura A, que és la que representa Déu. Conté el que s'anomenen les dignitats o les virtuts de Déu, com ara la bonesa, la grandesa, el poder, l'eternitat, la voluntat, etc. Aquests són alguns dels principis

que, combinats amb els de les altres figures, permeten provar racionalment, per exemple, la Trinitat i l'Encarnació.

Un dels trets principals de l'Art és que, malgrat la seva finalitat apologètica i la seva orientació missional, és un sistema que es pot aplicar a qualsevol disciplina del coneixement i a qualsevol activitat humana, començant per exemple per la contemplació de Déu. L'Art es pot utilitzar com a guia tant per a conèixer Déu racionalment, com per a guiar el cristià que vol augmentar el seu fervor i el seu amor a Déu. Llull va escriure diverses obres que pretenien estimular la voluntat de l'home a estimar Déu i fomentaven la devoció. Alguns d'aquests llibres són d'una alta volada mística, el més important i conegut dels quals és evidentment el *Llibre d'amic e amat*.

D'entrada, cal recordar que, encara que ràpidament es començà a difondre pel seu compte, el *Llibre d'amic e amat* és de fet un capítol d'una obra més extensa, atès que forma part de la ficció d'una novel·la, el *Romanç d'Evast e Blaquerna*, escrita entre 1276 i 1283. L'opuscle místic conté el que Llull anomena metàfores morals, exemples abreujats o paraules d'amor, això és, aforismes o narracions curtes de tipus místic. De fet, Llull hi explica una història d'amistat entre dos personatges masculins, l'amic i l'amat. Per tant, emprà un llenguatge figurat i metafòric per parlar de la relació entre Déu i els seus devots. Llull es refereix a l'experiència mística amb els termes d'una història amorosa d'amistat radical, amb tots els ingredients temàtics que les històries d'amor impliquen: el desig de veure la persona estimada, les dificultats i les adversitats que s'han de patir a causa del seu amor, les possibles traïcions, les infidelitats, els plaers i la felicitat que també se n'obté. L'ús d'aquests recursos literaris permet mobilitzar la sensibilitat i la voluntat del lector d'una manera més directa, cosa que amb un llenguatge filosòfic i purament racional hauria estat més difícil d'aconseguir.

Vegem-ne un parell d'exemples. Els dos versicles del *Llibre d'amic e amat* que hem triat expressen la voluntat i el desig de l'amic, el devot cristià, de desposseir-se completament d'ell mateix, de tot allò

que el manté lligat a una vida mundana i de lliurar-se completament a l'amor de l'amat. El primer diu així:

Deïa l'amic a son amat: –Tu ets tot e per tot e en tot e amb tot. Tu vull tot per ço que haja e sia tot mi.

Respòs l'amat: –No em pots haver tot sens que tu tot no sies de mi.

E dix l'amic: –Hages-me tot, e jo tu tot.

Respòs l'amat: –Què haurà ton fill, ton frare [*germà*], e ton pare?

Dix [*digué*] l'amic: –Tu ets tal tot que pots abundar [*abastar*] a ésser tot de cascú qui es dóna a tu tot (*Llibre d'amic e amat*, versicle 67).

Es pot observar que, al principi, l'amic hi exposa, en termes paradoxals, el seu desig de deixar-se posseir completament per l'amat: només em puc posseir del tot si em deixo posseir per Déu, que és en tot i per tot. A continuació, però, s'emet una objecció, que l'autor posa també paradoxalment en boca de l'amat: ¿què els restarà als teus parents si l'únic que vols és posseir-me a mi i desocupar-te de tota la resta? En el fons, aquesta objecció es podria interpretar com una verbalització del vertigen que provoca a l'home l'exigència de l'amor radical, que sempre requereix una voluntat de donació i renúncia totals. El jo es rebel·la i no vol trencar amb la xarxa d'afeccions –en aquest cas, representada per les relacions familiars més properes– que sovint encadenen la persona, oferint-li una seguretat falsa i aparent, i que li impedeixen assolir un grau més elevat de plenitud i de donació. Però al cap i a la fi, deixar-se posseir per Déu i voler posseir Déu no implica cap pèrdua per als familiars de l'amic ni per a l'amic mateix: Déu abasta, dóna plenitud, a tothom qui es vulgui donar a ell, sense excepció.

D'altra banda, el segon versicle mostra la necessitat, expressada per tants místics i mestres espirituals, de fer lloc a Déu en l'ànima de cadascú, que sovint està massa ocupada en coses secundàries:

Lo llum de la cambra de l'amat venc [*vingué a*] il·luminar la cambra de l'amic, per ço que en gitàs [*per tal d'expulsar*] tenebres e que l'omplís de plaers e de llangors e de pensaments.

E l'amic gità [*traqué*] de sa cambra totes coses per ço que hi cabés son amat (*Llibre d'amic e amat*, versicle 96).

Malgrat que tinguin un to diferent, les paraules de Llull recorden aquelles altres de Jesús: «Ningú no pot servir dos senyors, perquè si estima l'un, avorrirà l'altre, i si fa cas de l'un, no en farà de l'altre» (Mt 6,24). Hom no pot concentrar-se a servir Déu si al mateix temps continua sent servidor d'altres senyors, que evidentment sempre són miratges. És interessant observar que, com en moltes paràboles evangèliques, la

gràcia de Déu es manifesta en aquells que tenen una actitud d'obertura activa. L'amic no s'omple de Déu si no és capaç d'adonar-se de quines coses obstaculitzen el pas de la seva llum i de desfer-se'n.

5. Ramon Llull, escriptor i missioner

Després d'aquesta breu immersió en la mística lul·liana, reprenem el fil de la vida del nostre personatge. El 1274 Llull escriu la primera formulació de l'Art, que es titula *Art abreujada d'atobar veritat*. Des d'aquest moment fins al 1287 resta encara molt lligat al seu àmbit domèstic, per dir-ho així, és a dir, al regne de Mallorca. Per tant, sobretot el trobem o bé a Mallorca o bé a Montpeller –el regne de Mallorca no només estava format per les illes, sinó també pels comtats del Rosselló i la Cerdanya i per la ciutat de Montpeller. Bona part de les obres que escriu en aquesta època, com el *Llibre de l'orde de cavalleria* o el *Romanç d'Evast e Blaquerna*, són en català i estan adreçades especialment als membres de la seva classe. Pel que fa als seus objectius missionals, el 1276 s'apunta un primer èxit: aconsegueix que Jaume II, el rei de Mallorca, fundi, amb aprovació del papa, una primera escola perquè els missioners hi aprenguin àrab i l'Art. L'escola s'ubica al monestir de Miramar, a la costa nord de Mallorca, on s'instal·len tretze franciscans. Llull sempre va estimar molt aquesta primera fundació i va lluitar perquè la seva activitat tingués continuïtat. Fixeu-vos en aquesta estrofa del *Cant de Ramon* i l'efusió mística provocada per l'establiment del monestir:

Lo monestir de Miramar
fiu [vaig fer] a frares Menors donar
per sarraïns a preïcar.
Enfre la vinya e el fenollar
amor me pres, fe'm Déus amar
e enfre sospirs e plors estar
(*Cant de Ramon*, estrofa III).

En canvi, cap a 1287 Llull decideix finalment internacionalitzar la seva missió i visita per primer cop Roma i la cort pontifícia, i poc després París. Ramon s'adona perfectament que per reeixir en la seva missió necessita el suport de senyors més poderosos, començant pel

papa de Roma i el rei de França, als quals tracta de convèncer perquè adoptin els seus postulats i dediquin més esforços i recursos a la difusió de la fe cristiana. A partir d'aquest moment, doncs, Llull es converteix en un missioner i un escriptor itinerant. En ciutats com París o Montpeller, també ensenya l'Art als mestres universitaris amb l'esperança que l'adoptin com a mètode oficial d'accés al coneixement. Abans ja ens hem referit al fet que l'Art és, de fet, un mètode de mètodes, i que com a tal és aplicable a qualsevol àmbit de coneixement. Per demostrar-ho, Llull escriu obres sobre gairebé totes les disciplines universitàries medievals: lògica, retòrica, geometria, astronomia, medicina, dret, filosofia i teologia.

Aquesta intensa activitat política, missionera i intel·lectual fa evident que Llull no és un personatge que es quedi embadalit o entotsolat en la contemplació ingènua de Déu o en una introspecció que s'oblidi del món exterior. En el cas del beat mallorquí, la mística i la contemplació, com qualsevol veritable mística, sempre necessita l'acció; és a dir, sempre va acompanyada de la tasca evangelitzadora. L'amor a Déu no es pot deslligar de l'amor al proïsme, de l'interès per la seva salvació. Els dos textos que llegirem a continuació són una bona mostra d'això. El primer és novament un versicle del *Llibre d'amic e amat*:

Contrastaren-se [*s'enemistaren*] l'amic e l'amat e viu-ho un altre amic,
qui plorà tan llongament tro hac [*fins que hagué*] feta pau e concordança
entre l'amat e l'amic (*Llibre d'amic e amat*, versicle 20).

En relació amb els versicles que hem llegit anteriorment, és significatiu que en aquest cas no hi hagi només un amic. L'autor continua fent referència a l'amic i a l'amat, però ara entra en escena «un altre amic» –s'entén, per tant, que hi ha altres «amics». Així, la relació entre l'amic i l'amat no és una relació tancada i aïllada, sinó que té influències concretes en els «altres amics». De fet, el versicle ens mostra que l'enemistat, el contrast, entre l'amic i l'amat no és únicament problema de l'amic afectat, sinó que provoca una emoció intensa en l'altre amic, el qual no pot recuperar la serenor i l'alegria fins que l'amic i l'amat han fet les paus. Aquest aforisme es pot interpretar com una descripció

paradigmàtica de l'actitud que Llull mateix adopta i que proposa per als cristians. Cal preocupar-se de la sort dels altres, perquè la plenitud i la felicitat no pot ser completa si els altres continuen patint, si els altres no gaudeixen de la mateixa plenitud, si Déu no els abunda perquè no s'han obert a la seva presència. En el context de Llull, els infidels són, per posar un exemple, uns «amics» que estan clarament en contrast amb l'amat: no el poden estimar en plenitud perquè l'error doctrinal els impedeix conèixer-lo de forma completa.

El segon fragment triat és un relat al·legòric que forma part de l'*Arbre de filosofia d'amor*, una obra que Llull escrigué el 1298, que dedicà als reis de França, i en què també apareixen les figures de l'amic i l'amat. El relat que conté evoca una experiència que gairebé tots els cristians viuen una hora o altra: la temptació d'abandonar el món, de dimitir, de perdre la confiança en l'acció salvífica de Déu i desentendre's dels germans. Com veurem tot seguit, el text presenta un diàleg entre l'amic i les dones d'amor. Les dones d'amor són una representació al·legòrica dels principis de l'Art. L'amic i les dones d'amor tenen la temptació d'abandonar el món davant les injustícies i la presència constant del pecat:

Amic –dixeren les dones d'amor–: més són hòmens [*hi ha més homes*] qui amen més diners, fembres, delicades viandes e bells vestiments, vida, sejours [*comoditats*], senyoria e honraments que l'amat, que no són los homes qui amen més l'amat que negunes altres coses; e per açò és lo món tot quaix [*gairebé*] perdut e desviat de la fi a la qual és creat.

Molt plorà l'amic com oí ço que les dones d'amor li dixeren de la gran deshonor que son amat pren en lo món, qui és seu, e qui l'ha creat principalment per ço que sia en ell honrat; car Déu no vol res àls [*no vol altra cosa*] del món mas [*sinó*] honrament [...].

Acord fo emprès [*es va acordar*] per l'amic e per les dones d'amor e els donzells d'amor, que anassen per lo món tractar com l'amat fos molt honrat e servit, conegut e amat; e vengren [*arribaren*] en una ciutat [...]

L'amic e les dones anaren per tota aquella ciutat per veer les honors e deshons que les gents faïen a l'amat, e que per les honors s'alegrassen, e de les deshons haguessen tristícia e dolor. Dementre que anaven per la ciutat, atrobaren en la plaça dos mercaders: la un venia, e jurava

Déu mintent, e l'autre comprava, e jurava mintent; e veritat començà a cridar e a plànyer fortment, e l'amic hac dolor per ço car son amat era deshonorat en aquella mercaderia [*acte de comprar i vendre*]. Anaren avant, e veeren que un home ergullós auceïa [*assassinava*], a gran tort [*amb traïció*], un altre home; e veeren que un home entrava en una casa luxuriar amb una fembra; e on per més carreres anaven per la ciutat, més de mals e de pecats veïen, e més de deshonzors que los homes faïen a l'amat. E adoncs dix l'amic que ell no volia més estar en aquella ciutat, car més hi estava irat que pagat [*content, alegre*].

L'amic e les dones ixiren [*sortiren*] de la ciutat, e quan foren defores, en un bell prat, hagren consell què farien, ni vers quals parts tendrien. E adoncs l'amic e les dones hagren volentat que s'exissen del món [*abandonessin la civilització*], e que no esteguessen entre los homes, mas que esteguessen en los boscatges amb los aucells, bèsties e arbres, qui no fan deshonor a l'amat. Enaixí anant l'amic e les dones en los boscatges, atrobaren un pelegrí, qui venia de pelegrinació, qui els demanà on anaven. L'amic e les dones recomtaren [*explicaren*] al pelegrí l'entenció [*la raó*] per què anaven estar en los boscatges, e per què s'ixien [*abandonaven*] del món. Lo pelegrí reprès fortment l'amic e les dones, e dix que tornassen en lo món estar amb los homes, per ço que no fossen ocioses [*per tal que no deixessin de complir el fi pel qual havien estat creats*], e que l'amat hagués servidors que s'alegrassen de ses honors e que li tractassen honrament, e que de ses deshonzors haguessen dolor e tristícia. E vosaltres, dix lo pelegrí, hajau consolació per la justícia que l'amat farà, en l'altre segle, d'aquells qui en aquest li fan deshonor; car a l'amat negú no es pot defendre ni li pot celar ni negar la deshonor que li fa, e tornau en lo món, e procurau que l'amat haja molts bons servidors, e que tot lo món sia en veritat e en bon estament [*estat*].

L'amic e les dones tornaren en lo món, e anaren per llongues terres tractar honor a l'amat; e havien molts treballs e moltes de llangors e marriments [*suportaven moltes penalitats, patiments i tristors*]; mas tot ho faïa soferre l'amor de l'amat (fragment de les «Flors d'amor» de l'*Arbre de filosofia d'amor*).

El relat ens el podem prendre com un estímulo per a persistir, per a cultivar la paciència i altres actituds afins, fins i tot la humilitat i, en definitiva, la caritat pels altres. És una invitació a no caure en la temptació de sentir-nos per sobre del bé i del mal, a ser massa altius i renunciar a embrutar-nos els peus en el fangar del món, a tenir una imatge excessivament autocomplaent de nosaltres mateixos, a no acompanyar colze a colze els que ho necessiten, a voler reservar-nos massa.

6. Ramon Llull, amador extrem i gairebé màrtir

A l'inici ens hem referit als tres objectius que, segon els relat de la *Vida*, Llull es va imposar després de l'experiència de la conversió, el primer dels quals era treballar per la conversió dels infidels donant, si calia, la pròpia vida. Llull no es planteja la seva missió com un simple canvi d'orientació d'alguns aspectes de la seva vida, sinó com una donació completa del seu ésser i el seu temps en favor de la fe catòlica; el servei a Déu ha de ser dut fins a les darreres conseqüències. Llull sempre diu que el qui estima Déu no ha d'evitar els patiments o les adversitats si li arriben i, si cal, s'ha d'arribar al martiri.

Abans hem descrit els viatges que van menar Llull als centres més importants de la cristiandat. Tanmateix Ramon també va viatjar a ciutats que eren en territori musulmà, teòricament per assajar-hi directament el seu mètode de disputa. En total, Llull féu tres viatges al nord d'Àfrica: dos a Tunis (1293 i 1314-1315) i un tercer a Bugia, a l'actual territori d'Algèria (1307). En totes dues ciutats hi havia consolats comercials de la corona catalanoaragonesa i, per tant, Llull no es degué sentir sol. Pel que fa al primer viatge a Tunis, representat a la novena miniatura del *Breviculum*, en el relat de la *Vida* sobretot serveix per a mostrar que l'Art és un instrument reeixit com a mètode per a demostrar als infidels les veritats del cristianisme. Llull estableix una discussió amb els savis musulmans de la ciutat i els aconsegueix convèncer que són en l'error i que la fe cristiana és l'única que se sosté racionalment. Però ràpidament les autoritats l'empresonen i no pot continuar la seva tasca d'evangelització. Finalment, mesos més tard, Llull és expulsat i torna a territoris cristians.

En canvi, el relat del viatge a Bugia, representat a la desena miniatura, serveix per a posar de manifest l'audàcia de Llull i la manca de temor al martiri i a la mort. En aquest cas, Ramon utilitza una estratègia molt diferent i molt més temerària. Se'n va al bell mig de la plaça de la ciutat i crida que la llei dels musulmans és falsa i que està disposat a demostrar-ho. Evidentment, tot seguit una turba enfellonida l'intenta apedregar i és empresonat de nou. La *Vida* s'entreté explicant com Llull discuteix amb les autoritats religioses de la ciutat, i totes les penalitats, incloses les tortures, que ha de suportar a la presó, les quals Llull pateix estoicament per amor de Déu i sense caure en cap temptació. Finalment, és expulsat altra vegada. Aquests episodis de la *Vida* són els que han alimentat les llegendes sobre el martiri de Llull, però sense que evidentment tinguin cap base històrica. La majoria d'aquests episodis segueixen uns models narratius clarament hagiogràfics. L'última visita de Llull a Tunis no apareix a la *Vida* perquè és de 1315 –i recordem que el text fou redactat el 1311. Sembla que Llull morí a finals de 1315 en aquesta ciutat, o bé tornant ja cap a Mallorca. Les seves despulles foren sepultades a l'església de Sant Francesc de Palma.

Per acabar aquest breu viatge, llegirem dos versicles més del *Llibre d'amic e amat*. Un dels temes clau del llibre és justament aquesta necessitat del devot de donar la vida per l'amor de l'amat, acceptant de bon grat qualsevol penalitat i adversitat que pugui comportar. Al cap i a la fi, l'amor és una realitat que integra i abraça els contraris, feta sovint de paradoxes, i d'una mescla inseparable i indefugible de plaers i alegries, i de dolors i patiments. En el cas de Llull es manifesta en la voluntat d'arribar al martiri si cal, però en la nostra vida quotidiana és una experiència que es pot donar en múltiples i diverses circumstàncies. El primer aforisme és el següent:

Amor és mar tribulada d'ondes e de vents, qui no ha port ni ribatge. Pereix [*naufraga*] l'amic en la mar e en son perill pereixen [*naufraquen*] sos turments e neixen sos compliments (*Llibre d'amic e amat*, versicle 228).

Es pot interpretar com una nova formulació de la gran paradoxa evangèlica: «Qui vulgui salvar la seva vida, la perdrà, però el qui la perdi per mi i per l'evangeli, la salvarà» (Mt 8,35). És una invitació al naufragi, a deixar-se abandonar en les tribulacions, a acceptar-les i a no resistir-s'hi: només d'aquesta manera es transformen i sorgeixen els «compliments» de l'amat, la plenitud, la felicitat. El darrer text va en la mateixa línia:

Demanaren a l'amic en qui era més gran amor, si en l'amic que vivia o en l'amic que moria. Respongué que en l'amic que moria.

–Per què?

–Perquè no pot ser més gran en amic que mor per amor, i ho pot ser en amic que viu per amor (*Llibre d'amic e amat*, versicle 352).

En aquest cas, un dels versicles evangèlics que ve a la memòria és aquell que diu: «Ningú no té un amor més gran que el qui dóna la vida pels seus amics» (Jn 15,13). Donar la vida, no reservar-la, s'acaba convertint en l'única via segura cap a la seva plenitud. I això és, ni més ni menys, el que Ramon Llull va tractar de fer i de predicar durant més de quaranta anys.

Fixeu-vos la sintonia dels dos darrers fragments lul·lians que hem llegit amb aquest paràgraf de l'*Evangelii gaudium* del papa Francesc:

A vegades sentim la temptació de ser cristians mantenint una prudent distància de les llagues del Senyor. Però Jesús vol que toquem la misèria humana, que toquem la carn sofrent dels altres. Espera que renunciem a buscar aquestes cabanes personals o comunitàries que ens permeten de mantenir-nos a distància del nus de la tempesta humana, perquè acceptem de debò entrar en contacte amb l'existència concreta dels altres i coneguem la força de la seva tendresa. Quan ho fem, la vida sempre se'ns complica meravellosament i vivim la intensa experiència de ser poble».

